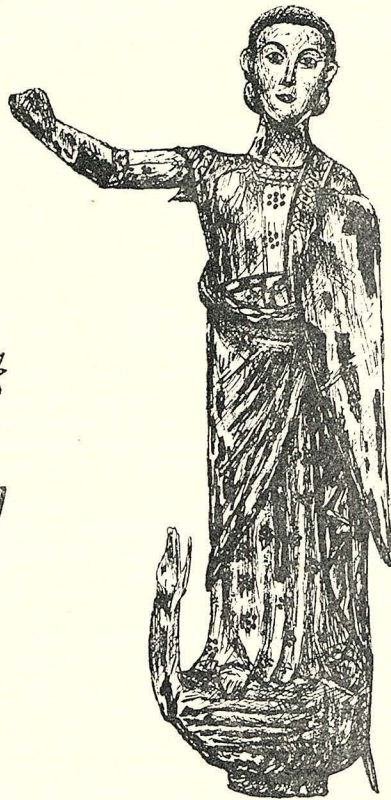

GOIGS A LLAOR DE SANT MIQUEL

que es venerava en la seva església parroquial (antic monestir) de Montmagastre
(al bisbat d'Urgell)

Qui voldrà ser prosperat
en la terra i en el cel:
*Prengui per son advocat
a l'arcàngel Sant Miquel.*

Príncep és de gran valia
arcàngel superior,
en suprema jerarquia
exaltat per el Senyor:
Qui voldrà ser coronat
i vestit d'immortal vel:

Prengui...

Quan l'impíu Lucifer
a Déu volgué destronar,
«Qui com Déu!» fou el primer
Sant Miquel en exclamar:
Qui voldrà ser adornat
amb el fervor de son zel:

Prengui...

En tan tremenda batalla
ell se mostrà general,
i a Luzbel i a sa canalla
llançà a la presó infernal.
Qui dels dimonis temptat,
no vulgui a Déu ser infidel:

Prengui...

Guarda fou molt excellent
de l'antic poble jueu,
fins que la malvada gent
a mort condemnà a son Déu.
Qui caure temi en pecat,
causa de mort tan cruel:

Prengui...

De l'Església, Mare nostra,
el féu príncep Jesucrist;
per ço son poder ell mostra
guardant-la amb valor mai vist.
Qui voldrà ser allistat
baix capità tan fidel:

Prengui...

De les ànimes el pes
té Sant Miquel en ses mans,
allí el guany i el despès
trobaran els cristians.
Qui després de judicat,
vulgui entrar prompte en el cel:

Prengui...

Qui el judici últim comència
a l'esquerra de Jesús,
ans de la final sentència
restarà ja mig confús.
En la Vall de Josafat
qui vulgui estar sens recel:

Prengui...

Montmagastre ha venerat
sempre vostres excel·lències.
Puix teniu la potestat
defenseu de pestilències,
de pedra i de sequedat
aquest territori fidel:

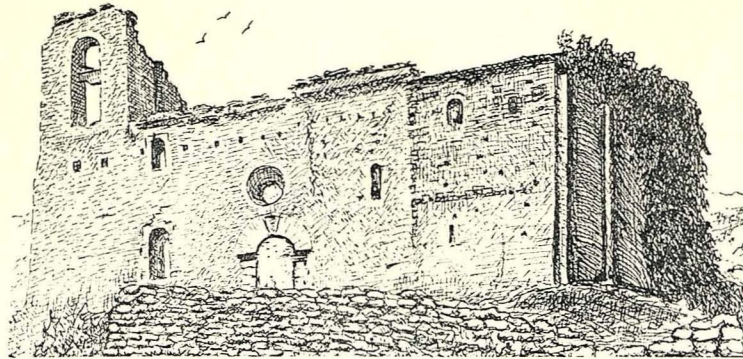
Prengui...

Qui voldrà ser prosperat
en la terra i en el cel:
*Prengui per son advocat
a l'arcàngel Sant Miquel.*

∿ Sant Miquel Arcàngel, pregueu per nosaltres.

℞ Perquè no ens perdem en el terrible judici.

PREGUEM: O Déu, qui amb ordre meravellós distribuïu els ministeris dels àngels i dels homes: digneu-vos concedir-nos que en la terra guardin la nostra vida qui sempre en el cel us assisteixen. Per Crist Senyor nostre. Amén.
Dibuix de Ricard Navarrete.

Sant Miquel de Montmagastre

Dintre els límits septentrionals que emmarquen la comarca de la Noguera excel·leix un enasprat i isolat turó que forma un con punxegut i que és albirador des de gran llunyania: Montmagastre.

Per al qui tingui interès de conèixer-lo, li indicarem que, sortint d'Artesa de Segre per la carretera que es dirigeix a Tremp, i quan s'ha depassat el poblet de Vall-llebrera, construït dalt d'un petit turonet, i ben a prop d'un restaurant al cantó esquerra de la carretera, es pren un ample camí a mà dreta, ja assenyalat, que en cosa d'uns sis quilòmetres porta a unes poques cases disseminades, algunes ja deshabitades, que constitueixen el nucli principal de Montmagastre, al peu del turó d'aquest nom, pertanyent des de 1966 al municipi d'Artesa de Segre i, eclesiàsticament, des de 1955, al bisbat de la Seu d'Urgell.

Al cim d'aquest turó es conserven les mínimes restes d'un castell, que tingué en èpoques molt reculades gran importància estratègica. Durant la guerra de 1936 serví com a plataforma natural per a fortificacions i defensa aèria.

Uns cent metres més avall del cim del turó, s'hi conserva, terriblement malmenada, la vella estructura del que va ser església del castell i, posteriorment, monestir, sota el patronatge de Sant Miquel. Uns altres cent metres més avall hi ha les runes de l'antic poblat de Montmagastre, que havia comptat amb un màxim de vint cases, abandonades per llurs estadants fa uns seixanta anys, per a traslladar-se al pla, on varen edificar casetes de nova planta, entre elles una perquè servís d'església, actualment anomenada «l'abadia», la qual no va acabar de construir-se en tot el seu plantejament inicial, a causa de la manca de recursos econòmics, però que serví —i serveix, encara— per al culte públic.

Vegem, breument, la història del que fou magnífica església i monestir. La primera notícia que tenim és la reconquesta del castell de Montmagastre als àrabs, per Ramon Borrell III, entre els anys 1010-1011, disposant dels seus béns i esglésies per assignar-los a la capella de Sant Miquel o del castell. La reconquesta suposa, doncs, l'existència anterior d'ambdós edificis. Del 28 de setembre de 1011 coneixem la concessió, per part dels comtes d'Urgell i de Barcelona, a l'església de Sant Miquel de Montmagastre, de certes possessions i de totes les esglésies, presents i futures, del seu territori.

Entre els anys 1038-1041, Arnau Mir de Tost i la seva muller Arsendis eren senyors al·lodials de Montmagastre, i hi funden en l'església una canònica aquisgranense, que l'any 1068 posen sota l'obediència de la de Sant Pere d'Ager, situació que no va fer-se efectiva immediatament. I quan Ager es reconvertí en canònica seguidora de la Regla de Sant Agustí, així mateix la seguí Montmagastre. En incorporar-se, doncs, a l'Abadiat d'Ager, Montmagastre passà a ser-ne un priorat, de vida probablement pròspera, a jutjar per les continuades donacions que, en el curs del temps, veiem com es van repetint a través dels successius senyors del castell i altres benefactors que, en major o menor mesura, aniran dotant i enriquint l'església. La titularitat de l'Abat d'Ager portava vinculada la de Prior de Montmagastre. El priorat continuà la seva vida fins als segles XIV i XV, en els quals es notà una gran davallada, especialment quan els Priors, o els canonges d'Ager, ja no hi residien, fent-se representar per un prevere que tenia al seu càrrec la missió pastoral i la de l'escripció.

Tal situació va continuar fins a la promulgació de la Butlla de Climent VIII, de l'any 1592, suprimint les Canòniques. Amb aquest motiu quedà suprimit el priorat de Montmagastre, i una renda de 140 ducats d'or anyals havia de ser satisfeta per la col·legiata agerensa. L'església de Montmagastre passava a ser la parroquial del poble que s'agomolava al seu redós.

Les vicissituds del castell seguiren el seu curs amb enfeudaments, donacions i també amb freqüents batusses per la seva possessió, que ens demostren la seva importància. La memòria popular continua creient, i sembla que amb fonament, que va ser l'arxiu principal dels comtes d'Urgell.

Tornant a la nostra observació centrada en l'església de Sant Miquel, direm que, de l'edifici que fou el monestir només queden uns reduïts vestigis de murs que no donen cap idea del que aquest va ser.

L'església, en estat d'avançadíssim enrunament, acusa diverses èpoques en la seva fàbrica. La part més antiga de l'edifici sembla ser l'absis, avui exteriorment cobert d'heura. Les voltes de la major part de l'església s'han esbalsat, però encara resta la volta romànica lligada a l'absis. La del segle XIII ha caigut. A l'església, s'hi accedeix per la part de migdia a través d'una ampla portalada que té la dovella superior sobremuntada per un ull de bou (que potser contindria un rosetó), i porta la inscripció: A 24 D:ITEM: BRE: ANY: 1643: PAER: IVAN: MIR: O. Cal pujar una escala de pocs graons, i el sòl de l'edifici ofereix dos plans o nivells: el de la dreta, més acostat a l'absis, està més alçat, i era l'espai reservat als homes; el de l'esquerra, més baix, a les dones.

Sota de l'església hi ha dues criptes. La de sota l'absis no és franquejable perquè ho impedeix una grossa pedra. Una segona cripta, a la qual es pot penetrar a peu pla de l'entrada, és de forma rectangular, possiblement construïda per a recolzar-hi l'església superior quan aquesta va ser ampliada pel cantó de migdia. El poble deia —i la tradició oral encara és viva— que servia com a sitja o graner dels delmes que rebia l'església. Aquesta creença és fonamentada perquè segons hem llegit en el Llibre de Visita de l'any 1783, existia una Confraria o Germandat de pagesos sota l'advocació de Sant Miquel, un dels objectius de la qual era facilitar blat o diners per proveir de llavor als pagesos al temps de la sembra en èpoques de penúria. Aquest dipòsit de blat i d'oli creiem que era el de sota l'absis. La segona cripta serví d'ossari per a l'antiga comunitat, i encara hem comprovat actualment l'existència de moltes restes de cranis i ossos. El cementiri parroquial era a l'exterior i al voltant de l'absis.

Al mur esquerra s'obrien dues capelles: una era la del Sant Crist, magnífica talla romànica amb restes de policromia, desapareguda des de fa molts anys, però que recentment ha estat exhumada en fotografia, i que hom data de començament del segle XII procedent del Mestre d'Erill. Tenia molta devoció a la comarca, amb molts ex-vots i presentalles. L'altra capella era la de la Mare de Déu del Remei o del Roser (ja que l'hem vist anomenada sota les dues advocacions). És una imatge romànica de talla, de 0,53 m. d'alçada, representant la Verge donant el pit a l'Infant Jesús.

L'altar major que existí fins al desgavell de 1936 era d'estil renaixement, però de poc interès artístic. Aquest altar tenia dos cossos: l'inferior era presidit per una imatge barroca de la Mare de Déu del Roser, i tenia als seus costats Sant Domènec i Sant Pere Màrtir. Al cos superior hi havia una imatge de Santa Bàrbara, i a cada cantó una pintura sobre tela que no hem pogut desxifrar què representaven. La imatge romànica de Sant Miquel, de talla policromada, d'1,40 m. d'alçada, que presideix aquests Goigs, sabem que pertanyia a Montmagastre, però ignorem en quin indret de l'església era venerada. Devia procedir, segurament, del primitiu altar o retaule que tindria l'església romànica. L'atribuïm a la fi del segle XIII. Aquesta imatge, així com la Mare de Déu del Remei (o del Roser), varen ser incorporades, després de no poques trifulgues, al Museu Diocesà de Lleida, i allí les vàrem poder fotografiar. Ultra les imatges alludides, Montmagastre posseïa una esplèndida creu processional d'argent i esmalts, joies litúrgiques i algun altre retaule. Als murs interiors hi havia restes de pintures.

Però el que resulta més interessant és que darrera d'aquest altar major no adossat del tot a l'envà que separava l'absis de l'església, hi havia un altre retaule, gòtic, atribuït a principi del s. XIV, pintat al tremp en el referit envà. En caure les voltes, i possiblement durant la marfuga revolucionària que devastà bastant del poc que encara quedava a l'edifici, caigué l'altar renaixentista i quedà a sol i serena aquest magnífic retaule gòtic, que restà oblidat i abandonat de tot-hom. Aquest retaule, que amida 5,25 m. d'alçada per 3,75 d'amplada, està dividit en quatre pisos i té gairebé esborrats del tot els seus trets iconogràfics. Així i tot, el cim del mateix, que acaba amb mig punt, està presidit pel Pantocràtor encerclat per la mandorla i envoltat dels símbols dels evangelistes. En altres quadres veiem el bon i el mal lladre, l'àngel bo i el dolent, i algunes escenes de Sant Miquel provinents de la Llegendà àuria. Presideix el retaule un majestàtic Sant Miquel vestit amb dalmàtica i en actitud de pesar les ànimes. Al damunt de l'arcàngel hi ha l'escena de la Crucifixió amb la Verge i Sant Joan. Al bancal del retaule hi ha nombrosos escuts de famílies nobles entrelligats amb el dels comtes d'Urgell. Sorpren extraordinàriament en aquest retaule que, malgrat els anys, les inclemències del temps i la descurança dels homes, conservés acceptablement els colors roig i negre i, encara més, la puresa del dibuix i la delicada bellesa de les figures. Ens expliquem que la pobresa de l'època va fer que, contràriament al que era usual, en lloc d'adquirir un retaule de fusta, el pintessin a la paret. Posteriorment, segles després, en poder disposar de majors disponibilitats econòmiques, construïren l'alludit retaule renaixentista, de ben poc valor artístic, com queda ja anotat.

L'any 1957, el cronista que signa aquestes ratlles, va veure i comprovar el desempar i la desolació que regnaven en aquelles runes, i la futura desaparició d'aquell retaule gòtic, que anava esborrant-se per moments, en una església que s'aterrava ràpidament. En conseqüència, va fer les oportunes gestions perquè fos conegut pels tècnics, els quals, després de valorar el seu mèrit artístic, el varen arrencar i, una vegada restaurat, va ser dipositat al Museu d'Art de Catalunya.

Darrera l'envà veiem antics grafitis amb nombroses llegendes, signes i dates. Una d'elles diu: [Qui] *est sine confessione reus est mortis*. Una altra firma «*Guillelmus textor*», i encara una altra porta la data 1512.

La planta de l'església fa 32 m. de llarg per 7 d'ample, i està dividida en quatre cossos que acusen les successives ampliacions que, fins al segle XIX, hi aniran deixant la seva empremta. El campanar està situat a l'extrem inferior de la nau, i al dessota hi ha la capella del Santíssim, amb pintures del segle XVIII.

* *

No hem trobat cap *Goig* d'aquesta església. Joan Amades, en «ELS GOIGS» (vol. II, pàg. 13) diu que ell havia posseït uns Goigs dedicats a la Mare de Déu de Montmagastre, advocació que no sabem que mai hagi existit, a menys que aquests Goigs fossin els del Remei o del Roser. Com que al segle XVIII tenim comprovat que ja hi havia establerta la Confraria del Roser, bé podrien ser aquests. Altrament, és de bon creure que també serien cantats els típics del Patró Sant Miquel, la festa del qual celebraven solemnement el 29 de setembre, i alguna estrofa dels quals encara ens recordava un jaio dels pocs habitants que encara queden al llogarret.

* *

I vet aquí breument explicat un petit esbós de la història i situació de l'església d'un vell ex-monestir, que cada dia que passa fa via més accelerada vers el seu total i irreversible enrunament.

JOAN FONT I RIUS

354

